

A forma tartalma

A termékdesign sajátosságainak szerepe a termékek fogyasztói megítélésében (II. rész)

A két részből álló írás előző számban közölt első részében a formatervezés, a design szerepével foglalkoztunk, sajátosságainak a feltárására tettünk kísérletet. Bemutattuk a témakör elméleti hátterét, hogy most – egy empirikus vizsgálat eredményeit is felhasználva – a termékdesign gyakorlati jelentőségét bizonyítsuk.

Kutatásunkban a designt mint marketingeszközt a piaci csere elősegítőjének eszközeként kezeltük, melynek egyfelől meghatározó szerepe van a „*termék befogadásának aktusában*” (Lissák, 1998, 161. old.). Eredményeink azt bizonyítják, hogy a design nemcsak a funkció kiteljesítője, hanem megkülönböztető megfogalmazója, befolyásolja a választásokat, kommunikál és pozicionál: vonzza a fogyasztókat, és képes kommunikálni velük.

Ugyanakkor a design fogalmának vizsgálata nem teljes, ha nem vesszük figyelembe azt, hogy a design, az ipari formatervezés lényege az adott funkció létrejöttének biztosítása: a felhasználó és a tárgy közötti kapcsolat megteremtése. Az adott „*pszichológiai funkció látszik a terméken, de valójában a használatban, a sokoldalú érzékszervi tapasztalásban tárul fel*” (Lissák, 1999, 160. old.), vagyis a design hatását a használat kontextusának figyelmen kívül hagyásával nem érthetjük meg.

A design e kétoldalú megközelítése gyakorlati jelentőséggel is bír. A választás pillanatának megértése fontos az értékesítők számára, ugyanakkor a felhasználói folyamat sajátosságainak megértése a piacon hosszú távon sikeresen közreműködni szándékozó – az innovatív iparágakban működő – vállalatok számára is elengedhetetlen. Kutatásunkban ennek megfelelően választottuk ki az egyik piacvezető mobiltelefon-gyártót, és a kutatás időpontjában a fogyasztók által még nem ismert készülékeit vizsgáltuk, külön-külön elemezve a választás és a használat kontextusát. A kutatást a Budapesti Közgazdaságtudományi

és Államigazgatási Egyetem nappali tagozatos hallgatói körében végeztük el, amely homogén mintát eredményezett.

A kutatás módszere

Kutatásunk megvalósítása két fő lépcsőből állt. Az első, feltáró fázisban kvalitatív, projektív technika (mondatkiegészítés) alapján választottuk ki a kutatás tárgyát képező kutatási objektumot, a mobiltelefont. Mondatkiegészítési technika segítségével ellenőriztük azt, hogy a nemzetközi irodalomban használt elméleti konstrukció a fogyasztói termékreakciók három összetevője: a hasznosság, az élvezeti és esztétikai érték megítélése a mobiltelefonok kapcsán értékelhető-e. A kutatásban alkalmazott – a nemzetközi irodalomban már ismert – skálák magyar nyelvű adaptációit előzetesen teszteltük.

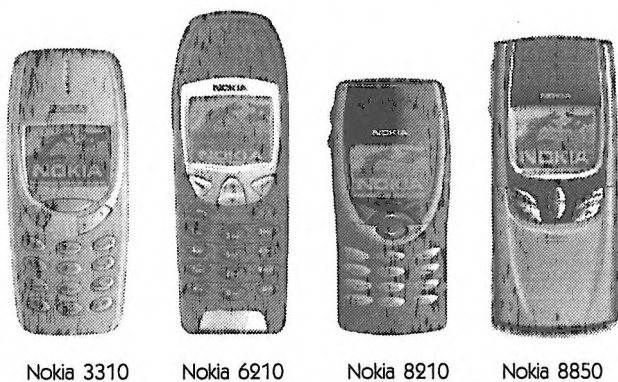
A kutatás második, következtető jellegű fázisában (Malhotra, 2001) standard kérdőív segítségével, írásban kérdeztük meg a válaszadókat. A kérdőívet a feltáró kutatás eredményei alapján állítottuk össze. A kutatásban a mobiltelefonok designjával kapcsolatos fogyasztói vélekedéseket két kontextusban vizsgáltuk: egyrészt a használatban – a saját mobiltelefon megítélésével kapcsolatban, illetve a választásában – egy szimulált választási helyzetben. A mesterséges választási helyzetben a válaszadók a valóságos vásárlási szituációhoz hasonlóan kézbe vehették, megnézték a választás tárgyát képező mobiltelefonokat. A válaszadók e tapasztalataik alapján választották ki és értékelték az egyes készülékeket.

A kutatás során mind a választás, mind a használat kontextusában szolgáltatásaikat és márkájukat tekintve azonos, de designjuk, formai megfogalmazásuk alapján különböző készülékeket alkalmaztunk. A design hatását úgy szűrhattuk ki, hogy a vizsgált készü-

lékek közötti különbség legfőképpen a designban nyilvánult meg. A kutatásban a hazai piacon legismertebb és legelterjedtebb mobiltelefon-márka modelljeit használtuk, amelyeket a kutatás időpontjában a hallgatók még nem ismerhettek, ezeket ekkor még nem vezették be a piacra. A Nokia céggel készített előzetes interjúink és információs anyagok alapján jellemeztük a vizsgálatban szereplő mobiltelefonokat.

1. ábra

A kutatásban szereplő telefonkészülékek (választási kontextus)

Termékdesign a fogyasztói választások meghatározója

Bloch (1995) szerint a jó – „jelentéssel rendelkező” (Papanek, 1971) – design azzal a képességgel rendelkezik, hogy vonzza a fogyasztókat, illetve a felhasználókat, képes kommunikálni velük, és növeli a termék értékét azzal, hogy a felhasználói élmény minőségét növeli, javítja. Bloch a következő szempontokat sorolja fel a termékdesign vizsgálatára, annak adott termék sikeréhez való hozzájárulása becslésére:

- képesség a fogyasztói, felhasználói *figyelem* megragadására;
- fogyasztók felé történő *információkövetítő* képesség;
- képesség az *életminőség* javítására;
- hosszan tartó *hatás*, hatásosság;
- képesség a fogyasztói *tetszés* elnyerésére;
- képesség a *többletérték* létrehozására.

Kutatásunkban ennek megfelelően a design hatását több oldalról közelítettük meg. Vizsgáltuk, hogy első ránézésre, illetve különféle mérlegelési helyzetekben a fogyasztói döntések hogyan változnak. Miu-

1. tábla

Az alkalmazott döntési keretek és magyarázatuk

Feltett kérdés	Magyarázat
1. kérdés: Megtekintve a készülékeket, első ránézésre melyiket választanád?	A termékválasztás során már első ránézésre ítéletet alkotnak a potenciális fogyasztók. E döntési kerettel a termék megjelenés hatását vizsgáltuk oly módon, hogy a válaszadók nem rendelkeztek információval a megadott modellekről. A vizsgálat célja az volt, hogy rögzítsük, hogy a termék megjelenés önmagában milyen szerepet játszik a döntésekben.
2. kérdés: Ha mindegyik készülék pontosan ugyanazokat a szolgáltatásokat / funkciókat nyújtja, és az árak megegyeznek, melyiket választanád?	Ebben a helyzetben tisztán a design hatását vizsgáltuk. A válaszadók azzal a feltételezéssel mérlegeltek az egyes készülékek között, hogy azok csakis, kizárólag designjuk, formai megfogalmazásuk szerint különböztek – árak és funkcióik tökéletesen azonosak.
3. kérdés: Megtekintve a készülékeket, első ránézésre melyiket tartod a leginkább funkcionálisnak?	A fenti kérdés szerepe az volt, hogy megvizsgáljuk, hogy az adott termékek jelenlétükkel, megjelenésükkel mit mondanak el funkcionálisitásukról. Megjelenés és kézbe vétel alapján melyik telefon mondaná el magáról azt, hogy a legfunkcionálisabb.
4. kérdés: Itt kérd el a 1. sz. tájékoztató anyagot! A látottak és a mellékelt tájékoztatók alapján melyik készüléket találod a leginkább funkcionálisnak?	Ezután a válaszadókat tények alapján való döntésre kértük. A négy modellt bemutató tájékoztató anyagot adtuk a résztvevőknek, és a megadott információk alapján kértük őket a választásra. E helyzet az információfeldolgozási preferenciák (vizuális vs. verbális) meglétének kontrollálását is lehetővé tette. Lehetőségünk nyílt arra is, hogy a design és információk alapján alkotott ítéletek milyen mértékben különböznek – milyen jól kommunikál a design.
5. kérdés: A látottak és a megadott információk alapján melyik készüléket szeretnéd a sorsoláson megnyerni?	A következő döntési helyzet egy ideális választást tükröz, a válaszadók feladata annak a telefonnak a kiválasztása volt, amelyet legszívesebben elfogadnának (megnyerhetnék) a kutatásban való részvételükért cserébe. Ebben a helyzetben a design és funkciók alapján a legvonzóbbnak ítélt készülék kiválasztását rögzítettük úgy, hogy az árak hatását kiküszöböljük. A kutatás többi részében a készülékekről kérdeztük a válaszadókat, hiszen ebben a választásban úgy nyilvánul meg a designnal kapcsolatos preferencia, hogy a válaszadónak pontos ismeretek is voltak a telefonokról.
6. kérdés: Itt kérd el a 2. sz. tájékoztató anyagot! A látottak és a megadott információk tükrében, melyik készüléket vásárolnád meg?	A tájékoztatóban ismertettük a kutatásban szereplő készülékek árát, és az ezzel kapcsolatos árérzékenységet mértük.
7. kérdés: A készülékek designja alapján melyiket választanád?	Ellenőrzésképp végül direkt kérdeztünk rá a design hatására, vagyis hogy a design szót hallva a válaszadók választási preferenciáikat milyen mértékben változtatják meg. E kérdés segítségével kontrollálható az, hogy a válaszadók számára mit jelent a design, a többi választási helyzetben milyen szerepet játszott a válaszadók designnal kapcsolatos preferenciája.

tán egy valóságos választási helyzethez hasonlóan a kutatás résztvevői kézbe vehették az egyes mobiltelefon-modelleket, különböző döntési helyzetekben különböző instrukciókat kaptak, melyek a termékdesign hatásának különböző aspektusait voltak hivatottak megragadni (lásd 1. tábla).

Kutatási eredményeink alátámasztják, hogy a design meghatározza a fogyasztói választások számos vonatkozását: termékdesign szerinti preferenciák érvényesülnek már az első ránézésre történő választás során, az árat figyelmen kívül hagyó idealizált választásban, sőt a designnal kapcsolatos preferenciák hatása még az árat figyelembe vevő fogyasztói választásokban is kimutatható. A pszichológiából jól ismert elsőbbségi hatás (Aronson, 2001) láthatóan a termékdesign esetében is kimutatható.

”

A design meghatározza a fogyasztói választások számos vonatkozását: termékdesign szerinti preferenciák érvényesülnek már az első ránézésre történő választás során, az árat figyelmen kívül hagyó idealizált választásban, sőt a designnal kapcsolatos preferenciák hatása még az árat figyelembe vevő fogyasztói választásokban is kimutatható.

”

A termékkel való első találkozás meghatározó szerepe

Az egyes döntési keretek egymásra vetítéséből kiderül, hogy a fogyasztói választásokban mennyire meghatározó az első benyomás, az első ránézésre történő döntés, hiszen látható, hogy igen *kismértékű az elvándorlás akkor, amikor*

- a válaszadók azt az információt kapták, hogy mindegyik *készülék ugyanazt tudja, és az árak is azonos;*
- minden információ ismeretében melyiket szeretnék *megnyerni, és*
- a *design alapján* melyiket preferálják.

Mindhárom esetben is látható, hogy a többség annál a készüléknél maradt, amelyet első látásra választott (lásd 2. tábla).

2. tábla

Az első ránézésre történő választások alakulása a további döntési keretekben

1. kérdés Első ránézésre melyik készüléket választanád?	2. kérdés Ha mindegyik készülék pontosan ugyanazokat a szolgáltatásokat, funkciókat nyújtja, és az árak megegyezik, melyiket választanád?					5. kérdés A látottak és a megadott információk alapján melyik készüléket szeretnéd a sorsoláson megnyerni?					7. kérdés A készülékek designja alapján melyiket választanád?				
	Nokia 3310	Nokia 6210	Nokia 8210	Nokia 8850	Össz	Nokia 3310	Nokia 6210	Nokia 8210	Nokia 8850	Össz	Nokia 3310	Nokia 6210	Nokia 8210	Nokia 8850	Össz
Nokia 3310 (N)	66	7	5	1	79	39	19	9	12	79	58	9	7	4	78
sornegoszlás (%)	83,54	8,86	6,33	1,27	100,00	49,37	24,05	11,39	15,19	100,00	74,36	11,54	8,97	5,13	100,00
oszlompegoszlás (%)	91,67	10,77	5,05	1,12	24,31	86,67	21,35	11,54	10,62	24,31	86,57	15,00	7,45	3,88	24,07
Nokia 6210 (N)	3	49	6	1	59	1	49	5	3	58	3	45	6	5	59
sornegoszlás (%)	5,08	83,05	10,17	1,69	100,00	1,72	84,48	8,62	5,17	100,00	5,08	76,27	10,17	8,47	100,00
oszlompegoszlás (%)	4,17	75,38	6,06	1,12	18,15	2,22	55,06	6,41	2,65	17,85	4,48	75,00	6,38	4,85	18,21
Nokia 8210 (N)	1	3	77	5	86	3	11	57	15	86	3	4	73	6	86
sornegoszlás (%)	1,16	3,49	89,53	5,81	100,00	3,49	12,79	66,28	17,44	100,00	3,49	4,65	84,88	6,98	100,00
oszlompegoszlás (%)	1,39	4,62	77,78	5,62	26,46	6,67	12,36	73,08	13,27	26,46	4,48	6,67	77,66	5,83	26,54
Nokia 8850 (N)	2	6	11	82	101	2	10	7	83	102	3	2	8	88	101
sornegoszlás (%)	1,98	5,94	10,89	81,19	100,00	1,96	9,80	6,86	81,37	100,00	2,97	1,98	7,92	87,13	100,00
oszlompegoszlás (%)	2,78	9,23	11,11	92,13	31,08	4,44	11,24	8,97	73,45	31,38	4,48	3,33	8,51	86,44	31,17
Mind (N)	72	65	99	89	325	45	89	78	113	325	67	60	94	103	324
sornegoszlás (%)	22,15	20,00	30,46	27,38	100,00	13,85	27,38	24,00	34,77	100,00	20,68	18,52	29,01	31,79	100,00
oszlompegoszlás (%)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
p < 01															

3. tábla

Az egyes döntési helyzetek közötti összefüggés, funkcionalitás megítélése

1. kérdés	2. kérdés	3. kérdés	4. kérdés	5. kérdés	6. kérdés	7. kérdés
Nokia 3310 (24,2%)	83,5% (22,2%)	27,8% (13,2%)	19,0% (6,2%)	49,4% (13,8%)	62,0% (38,7%)	73,4% (20,9%)
Nokia 6210 (18,1%)	83,1% (20,1%)	79,7% (48,5%)	83,1% (64,0%)	83,1% (27,3%)	72,9% (31,3%)	76,3% (18,5%)
Nokia 8210 (26,4%)	89,4% (30,5%)	24,7% (19,3%)	18,8% (10,2%)	65,9% (23,9%)	35,3% (16,1%)	84,7% (28,9%)
Nokia 8850 (31,3%)	80,4% (27,4%)	27,5% (19,0%)	33,3% (19,6%)	81,4% (35,0%)	32,4% (13,9%)	83,3% (31,7%)
(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)	(100%)

Az egyes modellek közötti átlépések alakulása alapján az a következtetés is levonható, hogy az *első ránézésre* kialakított preferenciák, az árat figyelmen kívül hagyó „*idealizált*” választások és a *termékdesignnal* kapcsolatos preferencia *hasonlóan* alakulnak – ezekben a választási helyzetekben a *termékdesign szerepe* a meghatározó.

A funkcionalitás megítélése

A funkcionalitás megítélése során megfigyelhető, hogy a választások megoszlása változik. Mind ránézésre (3. kérdés), mind az objektív információk alapján (4. kérdés) a válaszadók funkcionalitásra vonatkozó értékelése hasonlóan alakul, vagyis a design alapján történő döntés hasonló az információk alapján való döntéshez – tehát a design valóban kommunikál önmagáról. A kutatásban szereplő négy mobiltelefon közül egyet, a Nokia 6210-est tartották a legfunkcionálisabbnak. A funkcionalitás alapján történő választás során látható az, hogy minden designnal kapcsolatos döntési kerettel összefüggésben (1., 2., 5. és 7. kérdés) a válaszok hasonlóan alakulnak. Az alábbiakban egy helyzetet mutatunk be. Látható, hogy egyedül az első ránézésre Nokia 6210 mobiltelefont választók maradtak ugyanannál a készüléknél, a többi telefont választó válaszadók jellemzően átvándoroltak szintén ehhez a készülékhez (lásd 3. tábla).

A vásárlási szándék

A vásárlási szándékok tükrözik a diákok valóságos anyagi helyzetét. Kontrollálásképpen a válaszadókkal közöltük a készülékek kártyafüggetlen árát, és ezután kértük őket arra, hogy döntsék el, melyik mobiltelefont vásárolnák meg. Látható, hogy túlnyomórészt a két legalacsonyabb árú készüléket választották a válaszadók (lásd 4. tábla).

A válaszadók többsége a két legalacsonyabb árú telefont választotta. Összevetve ezen válaszokat azzal, hogy a válaszadók milyen designt preferáltak (mind a négy fenti kérdés ezt támasztja alá), látható, hogy a

válaszadók jelentős többsége hű maradt ezen preferenciáikhoz, olyan értelemben, hogy ők maradtak jellemzően az ár szerint kevésbé preferált modelleknél. Például a Nokia 8850 készüléket megnyerni akaró válaszadók közül kerültek ki többségben azok, akik a készüléket megvásárolnák. (45 válaszadó akarta ezt a készüléket megvásárolni és ebből 38 válaszadó, 84% ezt a készüléket akarta megnyerni.) Érdekes megemlíteni azt a tendenciát, hogy azok a válaszadók, akik egyik készüléket sem hajlandóak megvásárolni, mind a négy design által meghatározott szempont mentén a legdrágább Nokia 8850 készüléket választották: ezek a válaszok kifejezik elkötelezettségüket a kiválasztott készülék mellett, hiszen nem voltak hajlandóak átlépni egy általuk inkább megfizethető mobiltelefonhoz az ár figyelembevételkor.

Implikációk:

- Az eredmények tudományos jelentősége a pszichológiai elsőbbségi hatás érvényesülésének a bizonyítása. A kutatási eredményekből jól látható, hogy az elsőbbségi hatás, jelen esetben az első ránézés alapján alkotott preferenciák jelennek meg a választás más oldalról történő megközelítései esetében is. Szemben a megelőző kutatásokkal a kutatás jelentősége az is, hogy valóságos, nem pedig konstruált kutatási tárgyakat használ.

4. tábla

A kutatásban szereplő készülékeket megvásárolni szándékozó válaszadók megoszlása

	N	Relatív gyakoriság (%)	Érvényes relatív gyakoriság (%)
egyiket sem	20	6,02	6,19
Nokia 3310	105	31,63	32,51
Nokia 6210	101	30,42	31,27
Nokia 8210	52	15,66	16,10
Nokia 8850	45	13,55	13,93
Σ	323	97,29	100,00
Hányzó adat	9	2,71	
Σ	332	100,00	

● Az eredmények gyakorlati implikációja az, hogy bizonyítja a pszichológiai kutatásokban már jól ismert jelenséget, hogy „az első benyomás a meghatározó” a termékdesign esetében is. A számszerűsített eredmények igazolják a design fogyasztói választásokban betöltött ilyen szerepét: a fogyasztók első ránézésre preferenciákat alkotnak, és a termék számos jellemzőjével kapcsolatban előzetes következtetéseket fogalmaznak meg. Ezek a következtetések a sikeres design esetében megegyeznek a technikai és műszaki információk alapján kialakított ítéletekkel. Az első ránézésre alkotott preferenciák számos aspektusból történő mérlegelés után is fennmaradnak.

A személyes különbségek megnyilvánulása

A vizsgálatban szereplő kutatási objektumok előzetes feltárási elemzések alapján kerültek kiválasztásra, mint olyan modellek, amelyek egyértelműen és jól képesek önmagukról kommunikálni. A kutatásban szereplő készülékek különböző fogyasztói csoportok tetszését nyerték el. Azok a válaszadók, akik számára fontos, hogy tárgyaik személyes sikerességüket fejezzék ki, akiknek fontos az értékes tárgyak megszerzése és birtoklása, más típusú készüléket preferáltak inkább, mint azok, akiknek e szempontok kevésbé fontosak:

● Az előbbi csoport tagjai a „az önkifejezést ünneplő; öltözködés és stílus, mobiltelefon és Nokia 8210 között különbséget tevő” modellt, illetve „a nemcsak beszélgetésre használható, a minőségi design és a fejlett techno-

”
Az eredmények gyakorlati implikációja az, hogy bizonyítja a pszichológiai kutatásokban már jól ismert jelenséget, hogy „az első benyomás a meghatározó” a termékdesign esetében is.
”

lógia előtt tisztelgő” Nokia 8850 készüléket preferálták. (A dőlt betűvel szedett idézetek forrásai a Nokia cég saját készülék-leírásai; www.nokia.hu.)

● Azok a válaszadók pedig, akik számára a tárgyak mint az egyéni sikerességet kifejező eszközök általában nem fontosak, sokkal inkább azt a készüléket – a „klasszikus”

5. tábla
A tárgyaknak tulajdonított fontosság (Richins et al., 1992) és a designnal kapcsolatos preferenciák összefüggései

		Az adott készüléket választóra nem jellemző	Az adott készüléket választóra jellemző
Boldogság forrása	Minden tárgy feltétele megvan annak, hogy élvezzem az életet.		
	Boldogabb lennék, ha több mindent megvásárolhatnék magamnak.	3310 6210 6210	8210 8210 8850
	Jobb lenne az életem, ha lenne egy-két olyan tárgy, ami most nincs.		
	Néha zavar az, hogy nem engedhetem meg magamnak mindazt, amit szeretnék.		
	Nem tenne boldogabbá, ha a tárgyaim jobbak lennének.		
Sikeresség kifejezése	A tárgyaim tákrözik azt, hogy milyen sikeres vagyok.	3310 3310	8210 8850
	Szeretem a luxust.	6210 6210	8210 8850
	Az életben az egyik legfontosabb sikertényező az anyagi javak megszerzése.	3310 6210	8850 8210
	Tiszteltem azokat az embereket, akik értékes lakással vagy házzal, autóval, öltözködéssel rendelkeznek.		
Megszerzés fontossága	Szeretek olyan tárgyakat vásárolni, melyek nem kifejezetten praktikusak.		
	A vásárlás nagy örömet okoz nekem.	6210	8210
	Általában csak azokat a termékeket vásárolok meg, amelyekre szükségem van.		
	Nem bonyolítom az életemet azzal, hogy különböző tárgyak megszerzésén gondolkodjak.		
	A tárgyaim számomra nem fontosak.		
Mások véleménye	Nem törődöm azzal, hogy mások milyen tárgyakkal rendelkeznek.	8850	6210
	Nem érdekel, hogy mások olyan tárgyakat birtokolnak, amelyek sikerességüket fejezik ki.	8850 8210	6210 6210
	Az anyagi javak birtoklása számomra kevésbé fontos, mint ismerőseim számára.		
	Az olyan tárgyakat szeretem, amelyek másokra hatással vannak.		
	szignifikáns különbségek		tendencia jellegű különbségek

Nokia 6210-est választották, melynek „ergonómiai-
lag formatervezett kialakítása arról árulkodik, hogy a vo-
nalvezetése és tökéletes méretezése biztosítja a kényelem-
érzetet és a funkcionalitást” (lásd 5. tábla).

Az eredmények azt mutatják, hogy a megjelené-
sükben kihívóbb, nemcsak funkcionalitást, hanem az
azon felüli luxust megtestesítő készülékek („több mint
mobiltelefon...”; „nemcsak beszélgetésre alkalmas”) voltak
vonzóbbak az egyéni sikeresség bemutatását fonto-
sabbnak tartó résztvevők számára. Azok a résztvevők,
akik kevésbé bizonyultak „materialista” (Hofmeister
& Neulinger, 2001) beállítottságúnak, az egyszerűbb,
„puritánabb”, klasszikusabb designú Nokia 6210-est
preferálták.

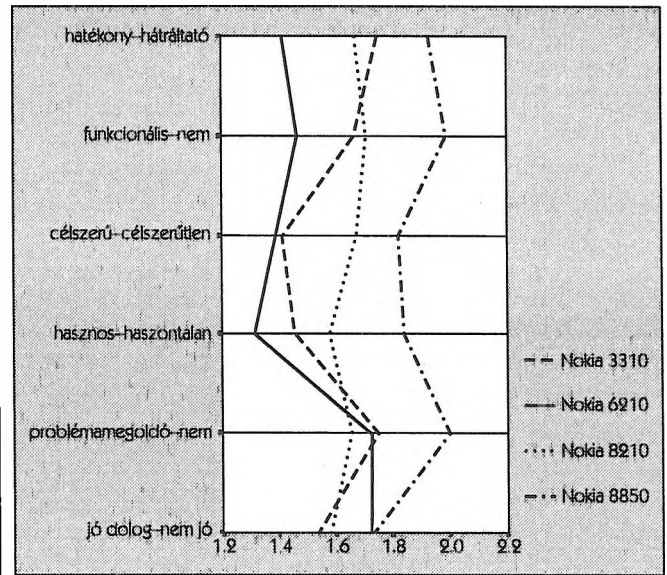
Implikációk:

- Az eredmény tudományos jelentősége, hogy bizo-
nyítja a tárgyaknak tulajdonított fontosság, „mate-
rializmus” konstrukció (Richins, 1992) magyaror-
szági kontextusban való alkalmazásának érvényes-
ségét. Abból adódóan, hogy a skála egy az egyben
történi adaptációját végeztük el, eredményeink
számos kulturális összehasonlító jellegű vizsgálat
alapját képezhetik. Az eredmények arra is rávilá-
gítanak, hogy a tárgyaknak tulajdonított fontosság
fogyasztói szegmentáció alapját képezheti bizo-
nyos iparágakban.
- Az eredmények a vállalati döntéshozó számára fel-
hívják a figyelmet arra, hogy a személyes beállító-
dások, egyéni attitűdök és a design, formai kialakít-
ás között kapcsolat van, és ez számszerűsíthető. A

vállalatoknak lehetőségük
van a piacokat aszerint szeg-
mentálni, hogy fogyasztók
számára mit jelentenek saját
tárgyaik, és ennek megfele-
lően a design eszközeivel el-
térő módon tudják pozicio-
nálni termékeiket. Feltéte-
lezhető, hogy a mobiltelefo-
nok designja esetében meg-
ismert összefüggés más ter-
mékek esetében is fennáll: a
design által közvetített kü-
lönöző üzeneteket eltérő
fogyasztói beállítódásokkal
rendelkező csoportok prefer-
álják. Következéseinknek
az a gazdasági jelentősége,
hogy az azonos műszaki ér-
tékekkel rendelkező termé-
kek a design segítségével
különöző beállítottságú fo-
gyasztói csoportok számára
pozicionálhatóak.

A design szerepe a fogyasztói termékreakciók alakulásában

Kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a design
valóban kommunikál önmagáról, és az alkotó művész
által megfogalmazott üzenet tükröződik vissza a fo-
gyasztói reakciókban is. A Nokia cég által „klasszikus-
nak és funkcionálisnak” pozícionált és a kutatás során is
jgy minősített Nokia 6210-es modellt ítélték a válasz-

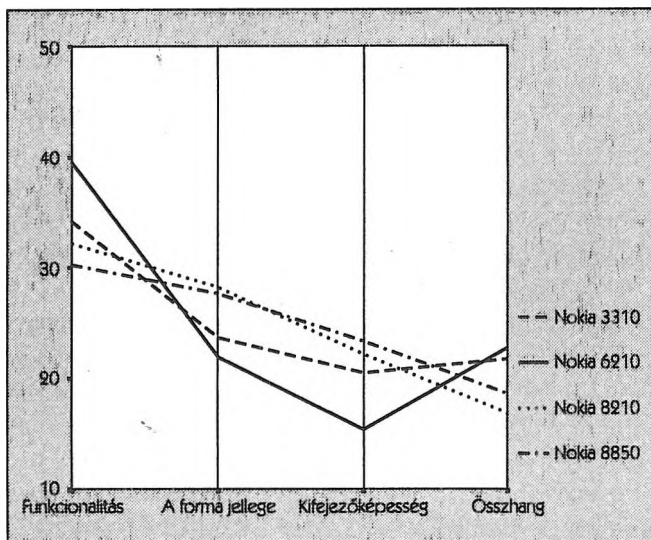
adók a leghasznosabbnak, ugyanakkor az „önmegvaló-
sítást, egyéniséget, stílust” (Nokia 8210) és „eleganciát,
high tech design” (Nokia 8850) kifejező modelleket ítélték a vá-
laszadók a legesztétikusabbnak. A formatervező művész
által megfogalmazott üzenetek érhetőek tetten a válaszadók az-
zal kapcsolatos vélekedéseiben is, hogy a választott telefon mit
kommunikál tulajdonosának környezetéről. Funkcionalitás a
legjellemzőbb asszociáció az „esztétikai élmény mellett kiemel-
kedő használati értéket képviselő” Nokia 6210 esetében. A „fiatalos,
egyszerű, személyes” Nokia 3310 esetében a válaszadók legjel-
lemzőbben a jó esztétikai és stílusérzék kifejezésére asszociál-
tak. A „nemcsak beszélgetésre szolgáló” Nokia 8850 modelltől
a kutatás résztvevői jellemzően úgy vélekedtek, hogy az kifeje-
zi tulajdonosa jó anyagi helyzetét. A „színek és stílus összhang-

„
Az eredmények azt mutatják, hogy
a megjelenésükben kihívóbb,
nemcsak funkcionalitást, hanem
az azon felüli luxust megtestesítő
készülékek voltak vonzóbbak
az egyéni sikeresség bemutatását
fontosabbnak tartó résztvevők
számára.

◆
Kutatási eredményeink azt mutatják,
hogy a design valóban kommunikál
önmagáról, és az alkotó művész
által megfogalmazott üzenet
tükröződik vissza a fogyasztói
reakciókban is.

ját, a fiatalságot és az önkifejezést ünneplő” Nokia 8210 mobiltelefonhoz kötődtek leginkább a jó designra vonatkozó társítások. Látható, hogy az esztétikai érték és élvezeti érték megítélésében a Nokia 8850 és 8210 modellek kerültek első helyre, melyek szokatlan, feltűnő és nemcsak az elsődleges funkcionalitást hirdető designjukkal jellemezhetők. Ebben a vizsgálatban a Nokia 6210 értékelései voltak átlagosan a legalacsonyabbak.

A design egyes összetevőinek értékelésekor (funkcionalitás, forma jellege, kifejezőképesség, illetve a felhasználó és a tárgy összhangja) szintén a fenti, design által közvetített üzenetek tükröződnek vissza. A Nokia 6210 készüléket választók számára a legfontosabb a funkcionalitás, a forma jellegét a Nokia 8210 és 8850 modelleket preferálók tartották a legfontosabbnak. A tárgy kifejezőképessége, vagyis az, hogy kommunikáljon környezetének tulajdonosáról, a legfontosabb a Nokia 8850 típust választók esetében. Végül pedig a használat kényelme és harmonikussága – felhasználó-tárgy összhang – legfontosabb a klasszikus Nokia 6210-est kiválasztók számára szemben a Nokia 8210 és 8850 választóival.

Implikációk:

- Az eredmények tudományos jelentősége, hogy igazolják a fogyasztói termékreakciók (Spangenberg et al., 1997; Hirschman & Solomon, 1984) négy összetevőjének értelmezhetőségét és alkalmazhatóságát a termékdesign értékelése kontextusában. A választás kontextusában a fogyasztói ter-

”

A design-intenzív ágazatokban fontos pontosan nyomon követni és kontrollálni, hogy valóban a gyártó által közvetíteni kívánt üzenet jelenik-e meg a fogyasztói termékreakciókban, a fogyasztók jól értelmezik-e azt, hogy mit mond a kiválasztott tárgy számukra.

”

mékreakciók a fogyasztói várakozásokat tükrözik, míg a használat kontextusában a saját tapasztalatok jelennek inkább meg.

- A mérőeszköz megbízhatóságát igazolja az a tény, hogy a kutatásban szereplő, „jó példának” számító tárgyak esetében is képes differenciálni. Feltételezhető, hogy hasonló, de sokkal nagyobb eltérést mutató eredményeket kaptunk volna a design szempontjából inkább „jónak” és „rossznak” minősíthető példák esetében.
- Az eredmények gyakorlati jelentősége, hogy bizonyítják: a termékdesign befolyásolja a fogyasztói termékreakciókat. Az is látható, hogy a választott design jellege, üzenete és az adott fogyasztói reakció alakulása következetes kapcsolatban vannak egymással. A magáról mást kommunikáló termékről másképp vélekednek a fogyasztók. A design-intenzív ágazatokban fontos pontosan nyomon követni és kontrollálni, hogy valóban a gyártó által közvetíteni kívánt üzenet jelenik-e meg a fogyasztói termékreakciókban, a fogyasztók jól értelmezik-e azt, hogy mit mond a kiválasztott tárgy számukra. A kutatásban adaptált és fejlesztett mérőeszközök alkalmasak más termékek designjával kapcsolatos fogyasztói termékreakciók rögzítésére is.

A design szerepe a használat kontextusában

A fent bemutatott eredmények alátámasztották, hogy a design valóban kiemelkedő szerepet játszik a fogyasztói választások befolyásolásában. Ugyanakkor hatásának teljes körű tanulmányozása megköveteli a használat kontextusában való tanulmányozását is, hiszen „valójában a használatban, a sokoldalú érzékszervi tapasztalásban tárul fel” a design által meghatározott minden termékjellemző.

Eredményeink azt bizonyítják, hogy a termékválasztásban korábban (megvásárlásakor) figyelembe vett szempontok szerepet játszanak a tárgynak a használat kontextusában való megítélésében. Azon válaszadók, akik számára a választás során a design jellege meghatározó kritérium volt, saját telefonjuk esetében úgy vélekednek, hogy annak formai jellege fontosabb, mint annak funkcionalitása. Ugyanakkor azon válaszadók számára, akik számára a választás során a design nem volt fontos, saját telefonjuk funkcionalitását kifejezetten magasra értékelik. Az

6. tábla

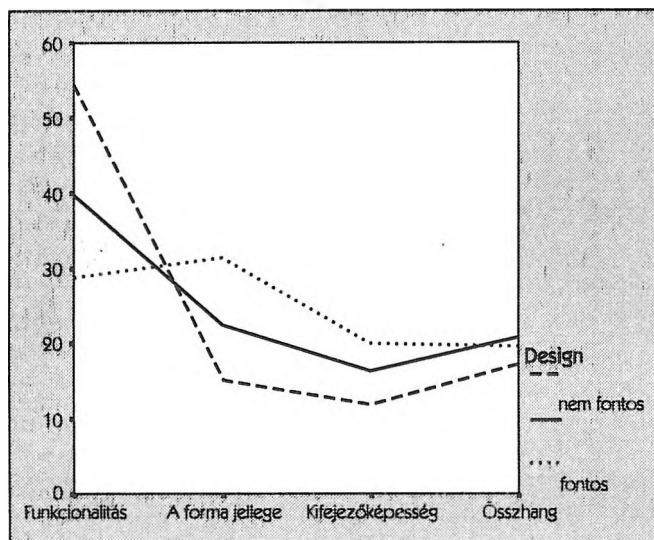
A design mint fontos, illetve nem fontos választási kritérium hatása a saját telefon designjának értékelésére

	Design mint választási szempont	Átlag	Szórás	F érték	F próba szignifikanciája
Funkcionalitás	nem fontos	41.36	20.77	7.06	0.01
	fontos	28.65	11.79		
A forma jellege	nem fontos	20.23	10.41	10.59	0.00
	fontos	31.35	12.85		
A tárgy kifejezőképessége	nem fontos	18.18	10.75	0.45	0.51
	fontos	20.00	8.00		
A felhasználó és a tárgy összhangja	nem fontos	19.77	10.17	0.01	0.93
	fontos	20.00	7.75		

(Design mint fontos választási szempont N=26; nem fontos szempont N=22)

érzékeny, a telefon árát és díjsomagját szem előtt tartó fogyasztók általánosan alacsonyabbra értékelték készülékük hasznosságát, élvezeti és esztétikai értékét.

Érdekes eredmény, hogy a különböző készülékek tulajdonosai (Nokia 5110 és Nokia 3210) válaszaik között csak árnyalatnyi különbséget tudunk kimutatni: az utóbbit esztétikusabbnak értékelték. Designja, formai megvalósításbeli újdonságtartalma, piacra dobásának időpontjában valóban szokatlan megjelenése tükröződik vissza a fogyasztói értékelésekből (lásd 6. tábla).

További nem meglepő eredmény, hogy a telefonjukat újravásárolni hajlandó (vagyis elégedettebb) fogyasztók a design minden aspektusa szempontjából pozitívabban vélekednek, mint azok, akik jelenlegi készüléküket nem vásárolnák meg újra. Ez utóbbi

eredmény azonban nemcsak a designból eredő különbséggel, sokkal inkább az általános fogyasztói elégedettség szintjével magyarázható (lásd 7. tábla).

Implikációk:

- A kutatás tudományos jelentősége a fogyasztás tapasztalatának és élményének a mérése valóságos és hétköznapi használati tárgyak esetében. A fogyasztáskutatási irodalom eddig inkább extrém tevékenységeket, tisztán „hedonikus” jellegű termékek fogyasztását érintette. Kutatási eredményeink bizonyítják, hogy a fogyasztás, felhasználás élményének hétköznapi használati tárgyak esetében történő kutatása is fontos, és az elméletet igazoló eredményeket ad. A felhasználói tapasztalat kutatását indokolja továbbá a design-irodalom is, mely szerint a termékek csak a használat során ismerhetők meg teljesen.
- A használat kontextusában kapott kutatási eredmények gyakorlati jelentősége, hogy felhívják a figyelmet arra, hogy a termékkel kapcsolatos elégedettség, illetve elégedetlenség megjelenik a fogyasztói reakciókban: az elégedettebb fogyasztók határozottabban pozitívabban vélekednek, mely adott esetben szerepet játszhat az új modell választásában: marad-e a fogyasztó az adott márkánál vagy vált.
- A választási kritériumokban megfogalmazott különbségek tükröződnek a fogyasztói reakciókban, mely eredmény azt a következtetést vonja maga után, hogy a választás során más fontosnak tartó fogyasztók számára más termék- és szolgáltatáskombinációt célszerű kínálni, hiszen ezek a szempontok megnyilvánulnak majd a használat során is.

7. tábla

Az újvásárlási szándék hatása a fogyasztói termékreakciókra a választás kontextusában

	Újvásárlási szándék	Átlag	Szórás	F	Sig.
Q6-UT1 hasznos-hasztalan	újvásárolná	1,57	0,78	1,32	0,95
	nem	1,71	0,98		
Q6-UT7 hatékony-hátráltató	újvásárolná	1,93	0,83	5,76	0,02
	nem	2,25	1,09		
Q6-HED4 jó dolog-nem jó dolog	újvásárolná	1,76	0,93	1,07	0,30
	nem	1,90	1,10		
Q6-UT2 célszerű-célszerűtlen	újvásárolná	1,74	0,80	4,08	0,04
	nem	2,00	1,05		
Q6-UT4 funkcionális-hasznavehetetlen	újvásárolná	1,85	0,85	10,19	0,00
	nem	2,31	1,22		
Q6-UT12 problémamegoldó-problémát okoz	újvásárolná	2,00	1,11	0,21	0,65
	nem	2,08	1,22		
Q6-UT11 eredménytelen-eredményes	újvásárolná	5,65	0,92	5,81	0,02
	nem	5,28	1,23		
Q6-HED6 lehangoló-mulatságos	újvásárolná	4,80	1,04	22,76	0,00
	nem	4,09	0,95		
Q6-HED7 érdektelen-izgalmas	újvásárolná	4,73	1,17	24,71	0,00
	nem	3,91	1,01		
Q6-HED10 élvezetes-unalmas	újvásárolná	2,80	1,17	29,63	0,00
	nem	3,75	1,24		
Q6-HED12 szórakoztató-monoton	újvásárolná	2,90	1,19	22,11	0,00
	nem	3,77	1,40		
Q6-HED2 szokványos-elragadó	újvásárolná	3,69	1,58	12,42	0,00
	nem	1,91	1,10		
Q6-AES2 kívánatos-ellenszenyes	újvásárolná	3,17	0,90	12,15	0,00
	nem	3,65	1,01		
Q6-AES1 vonzó-taszító	1,00 Igen	2,67	1,11	18,56	0,00
	nem	3,40	1,25		
Q6-AES5 tetszik-nem tetszik	újvásárolná	2,04	0,99	46,50	0,00
	nem	3,26	1,67		

(Újvásárolná: N=161; nem vásárolná újra N=65)

- A használat kontextusában az is látható, hogy az egyszer már saját tulajdonba került készülék kapcsán a fogyasztó „önmaga igazolására” hajlamos másképp vélekedni, például inkább kifejezni azt, hogy a „megjelenés kevésbé számít” – e tendencia a *kognitív disszonancia* (Aronson, 2001), a saját, esetleg rossz választás kezeléseként értelmezhető.

Használat és választás kontextusának különbözősége

A használat és a választás kontextusában adott termékreakciók struktúrája megegyezik, azonban az egyes szempontok fontossága különbözik. A termék hasznossága mindkét kontextusban elsődleges fontosságú szempont volt, ugyanakkor az emocionálisabb jellegű tényezők mentén különbségek vannak: a választás kontextusában a termék esztétikai értéke, míg a használat kontextusában a termék élvezeti értéke a fontosabb.

A két kontextusban különböző fogyasztói szemlélet a domináns: a választásban a külsőségek a meghatározóbbak, a használat során pedig a felhasználói élmények és tapasztalatok. A választás kontextusában a mobiltelefonnal rendelkezők válaszai sokkal következetesebbek és így szakértőbbek voltak. A mobiltelefonnal rendelkező válaszadók esetében az értékelések sokkal inkább az alkalmazott skála két végpontja közelében mozogtak, vagyis a válaszadók el tudták dönteni, hogy az adott szempont jellemző vagy nem a választott készülékre vonatkozóan. Ezzel szemben a mobiltelefonnal nem rendelkezők válaszaikra sokkal inkább jellemző volt, hogy értékeléseiket a skála két végpontja közé, középre rakták, vagyis nem tudták eldönteni, hogy az adott szempont jellemző volt-e vagy sem.

Implikációk:

- A design tanulmányozásának kétoldalú megközelítése igazolódni látszik, azaz a design a „megkülönböztetés eszköze” a választás pillanatában, a tetzés-vonzás megteremtésének a szolgálója – ezért fontosabbak ekkor a külsődleges, megjelenésbeli

”

Azon válaszadók, akik számára a választás során a design jellege meghatározó kritérium volt, saját telefonjuk esetében úgy vélekednek, hogy annak formai jellege fontosabb, mint annak funkcionalitása. Ugyanakkor azon válaszadók számára, akik számára a választás során a design nem volt fontos, saját telefonjuk funkcionalitását kifejezetten magasra értékelik.

◆

A telefonjukat újvásárolni hajlandó (vagyis elégedettebb) fogyasztók a design minden aspektusa szempontjából pozitívabban vélekednek, mint azok, akik jelenlegi készüléküket nem vásárolnák meg újra.

”

elemek, a termék esztétikája. A választás kontextusában a kutatás során egy inkább kivülálló szemlélet jellemző a résztvevőkre, ugyanakkor a design csak „a sokoldalú érzékszervi tapasztalásban tárolhat fel”, vagyis annak élvezeti értéke, használatának élményszerűsége, kellemessége, különlegessége csak a használat tükrében ismerhető meg.

- Az utóbbi eredmény és megközelítés vállalati gyakorlatban történő alkalmazása a fogyasztói reakciók megismérésére, a jövő termékdesign és termékinnováció irányainak meghatározásában játszhat szerepet.

A designnal kapcsolatos fogyasztói reakciók összefüggései

Lineáris strukturális modellezést (LISREL) alkalmazva igazoltuk, hogy a termékdesign a termékkel kapcsolatos fogyasztói reakciók (hasznosság, élvezeti és esztétikai érték) meghatározója. Vizsgálatainkban arra

is választ kaptunk, hogy az egyes reakciótipusok között van-e kapcsolat, és hogy ezek hogyan épülnek egymásra. A fentiekkel összhangban az alábbi ábrán is látható, hogy a hasznosság és funkcionalitás megítélése határozza meg a többi, emocionálisabb reakciót: a termékélményt (élvezeti és esztétikai érték együttesét) és a forma jellegének tulajdonított fontosságot.

A modellben kimutatható a választási és használati kontextus különbözősége: míg a választás kontextusában a forma jellege alapján következtetnek a termék élményszerűségére, élvezeti és esztétikai értékére, addig a használat kontextusában a tapasztalt termékélmény alapján ítélik meg, értékelik a forma minőségét.

A modellezésben kimutatott kontextusbeli különbségek jelentősége, hogy általánosítható a design kétoldalú megközelítése. *A választásban a forma üzenetközvetítő képessége, míg a használatban a forma használatot szolgáló szerepe a fontos.* Elmondható, hogy a design meghatározó szerepet tölt be a fogyasztói választá-

sokban, és a felhasználói, fogyasztói élmény meghatározója is egyben.

Felhasznált irodalom

- ARONSON, ELIOT (2001): *A társas lény*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 12. kiadás.
- BLOCH, PETER H. (1995): Seeking the Ideal Form: Product Design and Consumer Response. *Journal of Marketing*, 59 (July), 16–29. o.
- HIRSCHMAN, E. C. – SOLOMON, M. R. (1984): Utilitarian, Aesthetic, and Familiarity Responses to Verbal Versus Visual Advertisements. *Advances in Consumer Research*, Volume 11, 426–431. o.
- HOFMEISTER TÓTH ÁGNES – NEULINGER ÁGNES (2001): Mennyire materialisták a magyar fogyasztók? In: *Stratégiai kihívások és válaszok a marketingoktatásban és kutatásban*. A Magyar Marketing Oktatók VII. Országos Konferenciájának előadásai, Gödöllő, 137–144. o.
- LISSÁK GYÖRGY (1998): *A formáról*. Láng Kiadó és Holding Rt., Budapest.
- MALHOTRA, NARESH K. (2001): *Marketingkutatók*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

”

A választás kontextusában a termék esztétikai értéke, míg a használat kontextusában a termék élvezeti értéke a fontosabb.

A választás kontextusában a termék esztétikai értéke, míg a használat kontextusában a termék élvezeti értéke a fontosabb.

”

MARGOLIN, VICTOR – RICHARD BUCHANAN ed. (1996): *The Idea of Design*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.

PAPANÉK, VICTOR (1971): *Design for the Real World. Human Ecology and Social Change*. New York: Pantheon Books, A Division of Random House.

RICHINS, MARSHA L. – SCOTT DAWSON (1992): A Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation. *Journal of Consumer Research*, Vol. 19 (December), 303–316. o.

SOLOMON, MICHAEL R. (1983):

The Role of Products as Social Stimuli: A Symbolic Interactionism Perspective. *Journal of Consumer Research*, Vol. 10., December, 319–329. o.

SPANGENBERG, ERIC R. – KEVIN E. VOSS – AYN E. CROWLEY (1997): Measuring Hedonic and Utilitarian Dimensions of Attitude: A Generally Acceptable Scale. *Advances in Consumer Research*, Vol. 24., 235–241. o.

Szerzők: Horváth Dóra adjunktus, Sajtos László Ph.D. ösztöndíjas a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Marketing Tanszékén.

